

Schendingen van mensenrechten door landgrab in Ethiopië

Ethiopië is een *donor darling* van het Westen maar ook een land dat de deuren wagenwijd heeft geopend voor buitenlandse investeerders (via langdurige leasecontracten) in zogenaamd marginaal of ongebruikt land. Daarnaast investeert de Ethiopische overheid zelf in o.a. grootschalige suikerrietplantages en suikerfabrieken. Ook zijn binnenlandse investeerders betrokken bij het op lange termijn leasen van grote stukken land. Qua areaal is de verdeling ongeveer 50% buitenlandse - en 50% binnenlandse investeringen. Deze investeringen leiden tot vele schendingen van mensenrechten onder de lokale bevolking, in het bijzonder onder inheemse volkeren als de Anuak in de provincie Gambella, de Afar die leven langs de Awash-rivier in Centraal en Oost- Ethiopië en zo'n acht inheemse volkeren in de Zuidelijke Omo-vallei in Zuidoost Ethiopië. Deze volkeren voorzien vooral in hun levensonderhoud als herders gecombineerd met kleinschalige landbouw en visserij. Ze worden ook wel (*agro*)*pastoralists* genoemd. De Ethiopische overheid voert – deels in het geheim – een actief programma om deze dunbevolkte gebieden tot ‘ontwikkeling’ te brengen. Hierbij dwingt men met geweld en intimidatie de lokale bevolking hun land en hun traditionele nomadische levensonderhoud te verlaten en zich te vestigen in dorpen. Mensen die zich verzetten en weigeren te vertrekken worden vermoord. Zo werden er vorig jaar vier Suri-dorpen uitgemoord door het Ethiopische leger, waarbij zo'n 200 tot 300 doden vielen. De Suri worden ook wel Surma genoemd en wonen aan de westzijde van de Omo-rivier. Het doel van deze evacuaties is om het land vrij te maken voor grootschalige geïrrigeerde landbouw dan wel goudwinning of oliewinning. De Ethiopische overheid voert daarmee een beleid dat strijdig is met haar eigen grondwet en internationale mensenrechtenverdragen. Helaas ontbreekt het (nog) aan enige betekenisvolle oppositie om deze problematiek te stoppen. De Ethiopische regering is openlijk op zoek naar buitenlandse investeerders en verkondigt vooral de positieve gevolgen van het ontwikkeling brengen van nieuwe gronden. Maar in tegenstelling tot wat de Ethiopische overheid de internationale pers en NGO's vertelt:

- Is er geen '*unused*' of marginaal land in Ethiopië. Herders grazen periodiek met hun vee op het land om zo overbegrazing te voorkomen en/of men past shifting cultivation toe waarbij sommige stukken land een tijd braak liggen. Ook wordt het land gebruikt voor het verzamelen van brandhout en bouw materiaal.
- Vindt er geen of een zeer gebrekkige consultatie met de bevolking plaats, dit is (volgens een Afar-man) ook niet nodig door een Ethiopische wetswijziging in 2008. Wel is dit in strijd met internationale verdragen. Er is dan ook geen sprake van instemming door de bevolking. In tegendeel: veel mensen zeggen nog liever te sterven dan te vertrekken. Er zijn vele getuigenissen dat de bevolking door leger en politie met geweld en bedreigingen wordt geïntimideerd. De stamoudsten en leiders worden eruit gepikt, gearresteerd en soms langdurig gevangen gezet. Volgens een geïnterviewde soms met gebruik van valse getuigenissen. De angst onder de bevolking die zo ontstaat, zorgt ervoor dat ze niet meer durven te protesteren. Ook is er een grote militaire aanwezigheid in het Awash-gebied (Afar) en is het betreffende gebied in de Omo-vallei – met inzet van politie en leger – ontoegankelijk voor buitenlanders.
- In plaats van toestemming te vragen verschijnen de bulldozers vaak onverwachts om het land bouwrijp te maken. Hierbij worden natuurgebieden, bomen, landbouwgrond (soms met oogstrijpe gewassen) en volle voorraadschuren vernietigd. Vee en bijenkorven werden gestolen.
- Worden er vooraf geen onafhankelijke milieu - en sociale effectrapportages uitgevoerd, of zijn

die beperkt en zijn de uitkomsten politiek gekleurd. Zie bijvoorbeeld: http://www.arwg-gibe.org/uploads/Carr_ARWG_Gibe_III_Report_Dec_2012.pdf

- Vindt er gedwongen verplaatsing naar dorpen plaats (*villagization*). In plaats van in hun traditionele levensonderhoud te kunnen voorzien, wordt er voedselhulp en drinkwater geboden en/of beloofd, en worden er scholen en gezondheidscentra beloofd. Dit is in strijd met de internationale rechten voor inheemse volkeren, omdat deze groepen nooit zonder hun instemming en zonder compensatie van hun traditionele gronden mogen worden verplaatst. In totaal zullen in de Omo-vallei 200.000 mensen de negatieve effecten ondervinden.

Voor een beschrijving van de algemene (politieke) situatie rond de landgrab in Ethiopië en de situatie in de Omo-vallei, verwijs ik graag naar rapporten van Oakland Institute http://www.oaklandinstitute.org/sites/oaklandinstitute.org/files/OI_Ethiopia_Land_Investment_report.pdf en Human Right Watch <http://www.hrw.org/news/2012/06/18/ethiopia-pastoralists-forced-their-land-sugar-plantations>. In dit artikel zal ik meer specifiek ingaan op de problemen voor de volkeren in de Omo-vallei (dat ik in december 2012 bezocht en waar ik een man van één van de getroffen volkeren sprak) en voor de Afar-bevolking (hierover sprak ik begin december in Awash een goed geïnformeerde Afar-man en –vrouw). In de hoofdstad Addis Abeba sprak ik daarnaast (in oktober en november) vier experts op gebied van landgrab. Onder hen is Dessalegn Rahmato van het Forum for Social Studies, die een kritische publicatie schreef (http://www.landgovernance.org/system/files/Ethiopia_Rahmato_FSS_0.pdf), maar geen angst voor de overheid heeft. Alle overige informanten willen uit angst voor hun persoonlijke veiligheid anoniem blijven of dat ik een schuilnaam gebruik. Op dit moment is er een zeer repressieve situatie in Ethiopië, die ook negatief uitpakt voor buitenlandse journalisten en Ngo's. Het is onmogelijk om als westerling gevoelige gebieden te bezoeken, want dan wordt je tegengehouden bij militaire checkpoints. Twee Zweedse journalisten die het oostelijk gelegen Ogaden-gebied illegaal bezochten werden opgepakt en tot elf jaar gevangenisstraf veroordeeld. Ze werden ook beschuldigd van morele steun aan de rebellengroep Ogaden National Liberation Front (ONLF). Na 400 dagen werden ze vrijgelaten. (<http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-19960209>) Nieuwe wetgeving maakt het daarbij buitenlandse Ngo's moeilijk om binnenlandse Ngo's (financieel) te ondersteunen of onafhankelijk werkzaam te zijn in het land.

Landgrab rond de Awash-river

In Awash sprak ik Sabira Hassan en Houmad Hamad Ali twee vertegenwoordigers van het Afar-volk. Ze vertelden dat het hele gebied dat rond de Awash-rivier ligt, is aangewezen om te worden verleend aan buitenlandse investeerders. Rond Aisaita zijn nu al grote suikerrietplantages aangelegd en is er een suikerrietfabriek gebouwd door een Indiase investeerder. Verder wil Ethiopië wil met geïrrigeerde teelt van katoen een grote exporteur op de wereldmarkt worden. Rond Aisaita is drie miljoen hectare beschikbaar voor investeerders beschikbaar, waarvan 1 miljoen voor katoenteelt. De regering maakt ook ruim reclame op tv om zo potentiële investeerders aan te trekken.

Het betekent dat dit nomadenvolk geen toegang meer heeft met hun vee tot de rivier, en dat deze manier van levensonderhoud dus gedoemd is te verdwijnen. 'Eerst zal het vee sterven en daarna de mensen.' Sabira Hassan spreekt verder van een genocide die zich de komende tien jaar zal voltrekken. Tot 2008 hadden de stamoudsten nog het recht om hun mening te geven over dergelijke projecten en was consultatie verplicht. Maar door een nationale wetswijziging hoeft men de lokale bevolking sindsdien niet meer te raadplegen. Mensen die protesteren worden gearresteerd; er zitten nu minimaal 200 mensen in de gevangenis in verband met deze

problematiek. Ook is de militaire aanwezigheid flink opgevoerd mede om de belangrijke weg(enbouw) op de lijn Addis – Djibouti te bewaken. Bij eerdere gevechten tussen militairen en de lokale bevolking zijn 20 tot 30 mensen gedood. De banen in de suikerindustrie worden overigens ingenomen door Indiase werknemers, dus alternatief werk is er voorlopig ook niet. Ook levert de omgang van de Indiërs met de lokale bevolking veel problemen op.

De twee Afar-mensen werken met de Franse NGO samen in een project voor scholen en zonnecellen. Personeel van de Franse ambassade zou in november op bezoek komen om de projecten te bezoeken. Een uitgelezen kans om deze problematiek aan te kaarten, stelde ik voor. Maar nee, dan liep me kans ook het geld voor deze projecten te verliezen. Dus hield men zich in deze gesprekken verre van gevoelige politieke zaken. Daarbij heeft de Franse staat via Franse bedrijven in de Telecom grote mogelijke commerciële belangen en kansen in Ethiopië. Dus om die niet in gevaar te brengen, ziet men dit soort problematiek, maar even door de vingers. Ook hebben de Fransen hun grootste buitenlandse militaire basis gevestigd in Djibouti, hun voormalige kolonie.

Schendingen van mensenrechten in de Zuidelijke Omo-vallei

De zuidelijke Omo-vallei is een toeristische trekpleister. Het gebied ligt in het uiterste zuidwesten aan de grens met Kenia en Zuid-Soedan. Zowel aan de oost- als westoever van de rivier wonen verschillende inheemse volkeren die sterk aan hun traditionele manier van levensonderhoud en cultuur vasthouden. Dit komt mede omdat het gebied jarenlang zeer slecht bereikbaar was. Maar de afgelopen jaren zijn veel toegangswegen geasfalteerd of verhard. Het nadeel van deze verbeterde wegen is dat ze het gebied niet alleen ontsluiten voor onafhankelijke toeristen, maar ook voor toekomstige grootschalige landbouw, mijnbouw en oliewinning. Het is dus maar de vraag hoe lang deze volkeren hun traditionele levensonderhoud nog kunnen uitoefenen. Enkele volkeren worden nu al ernstig in hun voortbestaan bedreigd, waarbij de Ethiopische overheid en het leger een negatieve hoofdrol speelt.

Vanuit Jinka ten oosten van de Omo-rivier is het mogelijk het nabij gelegen Mago National Park te bezoeken en het daar wonende Bodi- en Mursi-volk. In het park viel het op dat er opmerkelijk weinig oerbos over is en dat de wegen worden verbreed met het oog op toekomstige ‘ontwikkeling’ van het gebied. De Bodi en Mursi leven in een heet gebied dat zo’n 1.000 meter lager ligt dan Jinka. De bossen hebben hier plaats gemaakt voor een savanne met losstaande bomen. Zij leven van de extensieve veeteelt en kleinschalige landbouw. Het vee kan onder andere drinken bij de verder weggelegen Omo-rivier, waar zij ook hun akkers hebben.

Om meer te weten te komen over de problematiek sprak ik Douglas Burji een vertegenwoordiger van één van de volkeren. Het gesprek vond uit veiligheidsoverwegingen op mijn hotelkamer plaats. Hij zei dat de overheid in het gehele gebied spionnen had gestationeerd. Dus iedere gids of schoenenpoetsers zou een informant kunnen zijn. Het was me eerder al duidelijk geworden dat westerlingen absoluut niet zouden worden toegelaten tot het gebied waar momenteel de Bodi- en Mursi-dorpen worden ontruimd en de suikerplantages worden aangelegd. Ik was verrast dat Douglas zo goed op de hoogte was van de plannen voor het gehele gebied. Op mijn kaart tekende hij het geplande gebied in waar plantages zouden worden aangelegd en waar de suikerrietfabrieken waren gepland. Ook gaf hij aan welke inheemse volkeren hierbij hun land kwijt zouden raken de komende vijf jaar. Het was schokkend: grote delen van de leefgebieden van zes inheemse volkeren zouden worden beplant met suikerriet, ook zouden er zes fabrieken worden aangelegd waarvan er één in aanbouw is bij Hana Mursi, niet ver van het Bodi-dorp dat we bezochten. Om de akkers te bevloeien worden er irrigatiekanalen en dammen in de Omo-

rivier – zoals de zeer controversiële Gibe III-dam - aangelegd. Zelfs een deel het Mago National Park en een groot deel van het Omo National Park aan de westzijde van de rivier, zullen volgens plan worden ontgonnen voor deze plantages. Ook buiten de genoemde nationale parken zal er volgens Douglas veel primair natuurgebied worden vernietigd.

Men heeft in Addis Ababa besloten dat deze volkeren hun ‘achterlijke nomadische levensstijl’ moeten opgeven en mee moeten in de vaart der volkeren. Dus worden ze gedwongen om in grote dorpen te gaan wonen (het zogenaamde *villagization*-programma), hun vee te verkopen en eventueel als arbeider op de plantages of in de fabrieken aan de slag te gaan. Er zullen scholen worden gebouwd en men krijgt hier zo nodig voedselhulp. Maar als de productie van suiker op dezelfde manier in zijn werk gaat als in het Afar-gebied zal dit betekenen dat er vooral Indiërs zullen komen werken in dit gebied, en er weinig nieuwe werkgelegenheid voor de ex-nomaden zal ontstaan.

Vanaf eind 2012 werden de Bodi-dorpen aan de oostoever al ontruimd, daarna zijn vanaf begin dit jaar de Mursi aan de beurt. Later zullen aan de oostkant de Daasanach, Kwegu (Muguji) en waarschijnlijk de Karo hun huidige grondgebied (deels) verliezen. Aan de westoever wacht de Suri en Nyangatom hetzelfde lot. Zie ook: <http://www.mursi.org/change-and-development/large-scale-irrigation> Hoewel volgens het VN-verdrag voor inheemse volkeren deze volkeren alleen van hun grond mogen worden verplaatst als zij hier toestemming voor geven, is er geen sprake van inspraak. Tijdens bijeenkomsten worden ze slechts geïnformeerd over de plannen. Zie hun uitgesproken trieste gezichten tijdens zo'n PR-bijeenkomst: http://www.facebook.com/etsugar/photos_stream Ook worden dorpingen geïntimideerd via fysiek geweld door leger en politie en worden de leiders zonder reden gearresteerd en gevangen gezet voor tientallen jaren. Hierbij wordt gebruik gemaakt van valse getuigenissen. De bulldozers verschijnen vervolgens compleet onverwacht. Zie voor meer informatie van genoemde problematiek:

- *Aid agencies turn blind eye to 'catastrophe' in Ethiopia, Three new reports predict disaster in Lower Omo Valley*, 15 April 2013: <http://www.survivalinternational.org/news/9125>
- Het perspectief van de Ethiopische overheid http://addisfortune.com/Vol_10_No_582_Archive/Omo%20Kuraz%20Sugar%20Factories%20Project%20Kicks%20Off.htm .
- *Land grabs in Ethiopia leave tribes hungry on World Food Day*: <http://www.survivalinternational.org/news/8751>
- *OMO: Local tribes under threath –A field report from the Omo valley, Ethiopia*, feb. 2013: http://www.oaklandinstitute.org/sites/oaklandinstitute.org/files/OI_Report_Omo_Ethiopia.pdf
- *Ethiopia: Pastoralists Forced off Their Land for Sugar Plantations - Government Should Consult, Compensate Indigenous Communities*, 18 juni 2012: <http://www.hrw.org/news/2012/06/18/ethiopia-pastoralists-forced-their-land-sugar-plantations>
- *Ethiopia 'forcibly displacing' for sugar plantations*, 18 juni 2012: <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-18462041>http://www.friendsoflaketurkana.org/folt-news/2011-09-28-10-41-34/archive/view/listid-1-mailing_list/mailid-11-press-release-ethiopia-forcefully-evicting-omo-tribes-for-sugar-plantations
- Video and pdf-file - *Lower Omo: Local Tribes Under Threat*: <http://www.oaklandinstitute.org/video-lower-omo-local-tribes-under-threat>

Uit een artikel van the *Ethiopian Sugar Corporation* bleek dat de te produceren suiker niet alleen bestemd is om zelfvoorzienend in suiker te worden, wat men nu nog niet is. Ethiopië wil binnen drie jaar bij de top 10-suikerexporteurs behoren. Meer dan de helft van de geplande suikerproductie zal dan geëxporteerd worden. De overheid zal hiervoor o.a. gebruik maken van Indiase suikerbedrijven die het in beslag genomen land voor zeer lage bedragen langjarig kunnen leasen. Zie: <https://www.facebook.com/notes/ethiopian-sugar-corporation/ethiopia-zooming-in-to-sugar-self-sufficiency/456947977699941>

Uit een Italiaanse videofilm blijkt dat er naast suikerriet- ook palmolieplantages zijn aangelegd, die gaat bestemd zijn voor de export van biobrandstof. Hierbij zijn o.a. het Italiaanse bedrijf OBM en FRI El Ethiopia betrokken. Zij interviewden een aantal leiders uit het Mursi-volk, <http://www.lastampa.it/2013/03/25/blogs/danni-collaterali/in-un-video-la-devastazione-dell-omo-river-a7eay0B5V8VK40rJi6SLrI/pagina.html>.

Tenslotte is niet alleen het Omo-gebied en haar bevolking in gevaar, ook Lake Turkana in Kenia wordt ernstig bedreigd. Beide gebieden zijn World Heritage Sites. Het Turkana-meer zal als de irrigatieplannen doorgaan te maken krijgen met veel minder instroom van water uit de Omorivier. Het peil zou met meer dan 20 meter kunnen zakken en er wordt al gewaarschuwd voor Aralmeer-achtige toestanden. Van dit meer zijn nu 300.000 mensen afhankelijk voor hun bestaan. Het gaat hierbij vooral om inheemse nomadische volkeren als de Turkana, Samburu en Rendille. Zie ook: *Ethiopian Dam and Irrigation Projects Threaten to Turn Kenya's Lake Turkana into "East Africa's Aral Sea"*: <http://www.friendsoflaketurkana.org/folt-news/item/222-ethiopian-dam-and-irrigation-projects-threaten-to-turn-kenya%E2%80%99s-lake-turkana-into-%E2%80%9Ceast-africa%E2%80%99s-aral-sea%E2%80%9D>

Massamoorden onder de Suri-bevolking

Naast ontruiming om exportgerichte landbouw mogelijk te maken, worden er ook dorpen ontruimd om goudwinning mogelijk te maken. De Suri (ook wel Surma genoemd) die aan de Westoever van de Omo wonen weigerden echter te vertrekken. Hierop heeft het Ethiopische leger in oktober 2012 de dorpen Cholowamale en Garsana uitgemoord. Hierbij kwamen in totaal 179 mannen, vrouwen en kinderen om. Zie:

<http://www.facebook.com/guus.geurts/posts/101419936716755> Douglas Burji zond me over - waarschijnlijk - dezelfde wreedheden begin januari een email, die ik breed verspreide naar de internationale en nationale media. Zie: <http://ayyaantuu.com/horn-of-africa-news/ethiopia/the-suri-massacre-in-omo-valley-ethiopia/> CNN plaatste dit bericht als een niet geverifieerd artikel (<http://ireport.cnn.com/docs/DOC-907872>). Toen leek er nog sprake van te zijn dat deze massamoorden op 28 december plaatsvonden. Later hoorde ik van een Suri-man die nu als vluchteling in Zuid-Soedan verblijft, dat 4 oktober meer waarschijnlijk is. Survival International bevestigde dit. In de aanloop naar die massamoord in oktober vonden er vorig jaar al meerdere moordpartijen plaats. Zo werden er in mei 2012 57 tot 62 Suri vermoord, omdat zij of andere Suri niet weigerden te vertrekken om aanleg van suikerrietplantages aan te leggen. Zie: http://indigenouspeoplesissues.com/index.php?option=com_content&view=article&id=17317:ethiopia-catalog-of-events-leading-up-to-massacre-of-suri-people-in-october-2012&catid=25:africa-indigenous-peoples&Itemid=58

Hoe nu verder?

Bij het lezen van de berichten over de massamoorden onder de Suri dacht ik aan My Lai in Vietnam. Tijdens de Amerikaanse oorlog werd een dorp met onschuldige burgers uitgemoord

door Amerikaanse soldaten. De moordpartij kostte tussen 347 en 504 mensen het leven en meer dan een jaar in de doofpot gestopt. Helaas blijven ook hier tot op de dag van vandaag berichten in de internationale media uit. In Nairobi sprak ik in januari NRC- en Radio 1-correspondent Koert Lindijer hierover. Hij had navraag gedaan bij bevriende correspondenten in Addis Ababa. Zij wisten wel ongeveer van deze problemen, maar niemand had tot nu toe de berichten in het gebied kunnen verifiëren. In overleg met de hoofdredactie van NRC besloten ook zij nog niet te publiceren. Misschien komt hij later dit jaar met een verhaal, als hij het gebied bezocht heeft. Wel publiceerden organisaties als the Oakland Institute, Survival International en de Friends of Lake Turkana op hun websites over de problemen rond de aanleg van de plantages en de bouw van de Gibe III-dam. Maar dit heeft nog niet tot veel internationale aandacht en druk op Ethiopië geleid. Erg frustrerend was ook dat geen enkel Nederlands tijdschrift geïnteresseerd was in een artikel over deze misstanden.

Nog een teleurstelling was de reactie van een medewerker van een Belgische ambassade die ik een paar dagen na het interview met Douglas Burji, toevallig tegenkwam in de Omo-vallei. Hij zei dat westerse druk op de Ethiopische overheid waarschijnlijk weinig zou uithalen. In het verleden heeft men tegen kritische westerse donoren gezegd dat men hun geld niet nodig had als men te kritisch werd. Lindijer bevestigt dit en denkt dat deze mensenrechtenschendingen voor de overheid ‘minor issues’ zijn, op weg om expordollars binnen te halen. Eerder klaagde Desselegn Rahmato al over de veel mindere kritische houding van de EU en in het bijzonder Nederland tegenover landgrab. Nederland stond volgens hem lang positief bekend als een land dat opkwam voor mensenrechten, maar daar is de laatste jaren weinig van over. Maar erger is nog dat de huidige weinig kritische hulprelatie de schending van mensenrechten zelfs mede faciliteert. Ethiopië besteedt namelijk een deel van westers ontwikkelingsgeld voor hun sociale programma’s, zoals genoemde *villagization*-programma. Nederland hoort bij de top vijf van donoren aan Ethiopië, dus onze hulp werkt indirect mee aan deze gewelddadige ontruiming. Extra wrang is het dan te lezen hoe enthousiast minister Ploumen over haar bezoek aan Ethiopië is, en over de zegeningen van handel die één miljard bezuinigen op ontwikkelingshulp moet maskeren.

<http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2824/Politiek/article/detail/3402385/2013/03/02/Lilianne-Ploumen-Ontwikkelingshulp-zal-verdwijnen.dhtml>

Om positief te eindigen heeft XminY Solidariteitsfonds een projectaanvraag van Douglas Burji positief gehonoreerd. Hij zal de komende maanden in het geheim de misstanden in het gebied gaan vastleggen op film. Ik maak me grote zorgen over zijn veiligheid, maar hopelijk lukt het hem deze film tot een goed einde te brengen. Zijn hoop is dat als deze beelden het Westen bereiken er wel voldoende protest los komt vanuit de internationale gemeenschap om de plannen van de Ethiopische overheid en de buitenlandse investeerders, te stoppen. Daarnaast heeft de SP Tweede Kamerfractie op 21 maart kamervragen over deze kwestie gesteld aan minister Ploumen. Zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kv-tk-2013Z05657.html>

Guus Geurts

Beleidsgericht milieukundige, publicist en fotograaf, o.a. auteur van het boek ‘Wereldvoedsel – pleidooi voor een rechtvaardige en ecologische voedselvoorziening’, www.guusgeurts.nl
Namens XminY Solidariteitsfonds betrokken bij Platform Aarde Boer Consument

16 april 2013